

Türkiye’de Yaşayan Iraklı Göçmenlerin Deizm ve Ateizme Yönelik Tutumları

Doktorant Mohammed Ghrairi^{1*}
Prof. Dr. Hüseyin Peker²

Geliş tarihi: 29.10.2020
Kabul tarihi: 28.11.2020

Atıf bilgisi:
IBAD Sosyal Bilimler Dergisi
Sayı: Özel Sayı Sayfa: 513-525
Yıl: 2020

This article was checked by *Turnitin*.
Similarity Index 17%
Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

¹ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye,
muhamad.alnajim@yahoo.com,
ORCID ID 0000-0002-2133-2624

² Giresun Üniversitesi, Türkiye,
huseyin.peker@giresun.edu.tr
ORCID ID 0000-0003-1075-700X

* Sorumlu yazar

ÖZ

Irak, antik çağlardan günümüze kadar onlarca medeniyete ve devlete ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’ndan ayrıldıktan sonra günümüze kadar birçok savaşlar ve darbeler atlatan Irak’ta özellikle Körfez Savaşları’ndan sonra komşu ülkelere kitlesel göçler başlamıştır. Bu araştırma makalesi kapsamında, Türkiye’ye göç eden Iraklı göçmenlerin dini yönelim ölçeği ekseninde, deizm ve ateizme yönelik tutumları sayısal veriler ile analiz edilmiştir. Göçmenlik, mültecilik gibi olguların din psikolojisi üzerine etkileri araştırılmıştır. 19. yüzyılın belirli dönemlerinde birçok disiplinin araştırma konusu olan din olgusundan hareketle, tarihsel olaylar ve değişen yaşam koşulları çerçevesinde din olgusunun ve dindarlığın tartışılıp ölçülebilmesi de din psikolojisinin farklı boyutlarına etki etmektedir. Türkiye’de yaşayan Iraklı göçmenlerin deizm ve ateizme yönelik tutumlarının ölçülmesi de bu araştırma kapsamı çerçevesinde hazırlanmıştır ve veri toplama yöntemleri kullanılarak kapsamlı bulgular elde edilmiştir. Elde edilen veriler analiz edilerek Türkiye’deki Iraklı göçmenlerin, deizme ve ateizme yönelik yaklaşım ve tutumları incelenmiş, din psikolojisi kapsamındaki yönelimleri araştırılarak bulgular halinde sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç, Ateizm, Deizm, Din Psikolojisi.

The Attitudes toward Deism and Atheism of Iraqi Refugees Living in Turkey

PhD Candidate Mohammed Ghrairi^{1*}
Prof. Dr. Hüseyin Peker²

First received: 29.10.2020

Accepted: 28.11.2020

Citation:

IBAD Journal of Social Sciences

Issue: Special Issue **Pages:** 513-525

Year: 2020

This article was checked by *Turnitin*.
Similarity Index 17%

¹ Ondokuz Mayıs University, Turkey,
muhamad.alnajim@yahoo.com,

ORCID ID 0000-0002-2133-2624

² Giresun University, Turkey,
huseyin.peker@giresun.edu.tr

ORCID ID 0000-0003-1075-700X

* Corresponding Author

ABSTRACT

Iraq has hosted dozens of civilizations and states from ancient times to the present. After leaving the Ottoman Empire Iraq which many wars and coups have got over until today, especially after Gulf Wars mass migrations began to neighboring countries. Within the scope of this research paper, for Iraqi immigrants who migrated to Turkey in religious orientation scale of the axis their attitudes towards deism and atheism was analyzed by numerical data. The effects of facts such as immigration and refugee on the psychology of religion were investigated. Based on the phenomenon of religion, which is the subject of many disciplines during certain periods of the 19th century, the fact that religion and religiousness can be discussed and measured also affects the different dimensions of the sociology of religion within framework of historical events and changing living conditions. The measurement of attitudes toward deism and atheism of Iraqi refugees living in Turkey was prepared within the framework of this research scope and comprehensive findings have been obtained by using data collection methods and approaches and attitudes toward deism and atheism of Iraqi refugees in Turkey were examined, the tendencies in the sociology of religion are investigated and presented as findings.

Keywords: Migration, Atheism, Deism, Religious Psychology.

GİRİŞ

Göç olgusu, insanlığın tarihsel süreçte sıklıkla karşı karşıya kalmış olduğu kadim bir toplumsal gerçekliktir (Aydemir ve Şahin, 2017, s. 360). Göç, günümüzde hem akademik alanda hem de kamuoyunda oldukça önemli bir yere sahiptir. Modern ulus devletlerin oluşmasıyla birlikte sınırların belirginliğinin artması, göç olgusunun da problematiğini önemli oranda değişime uğratmıştır. İnsanların ülke sınırlarını geçmeleri, çeşitli resmi prosedür ve şartlara bağlanarak insanlar kontrollü bir yapıya ulaştırılmaya çalışılmıştır.

Günümüzde göç olgusu bütün ülkelerin ve uluslararası örgütlerin başlıca gündem maddelerinden birisidir. Küreselleşme süreciyle birlikte sınırların önemsizleşeceği ve insanların, metaların ve bilginin sınır gözetmeksizin hareket edeceği düşüncesi yirmi birinci yüzyılın ilk yıllarında yaygın olsa da bugünden bakıldığında sınırların önemsizleştiğini ve serbest dolaşımın insanları da kapsayacak şekilde genişlediğini söylemek mümkün görünmemektedir. Ekonomik, siyasal ve sosyal sorunlar ülkelerin yabancılara ve göçmenlere karşı sınırlayıcı politikalara yönelimlerini artırmaktadır.

Göç eden insan topluluğu, kendi anlam dünyasını yanında taşımakla birlikte, içine taşındığı yeni dünyanın kültürel standartlarını da benimsemek zorunda kalmaktadır. Ancak yeni koşullara uyum sağlamaya çalışan mülteciler ya da göçmenler; dini, kültürel veya ekonomik sıkıntılarla da karşı karşıyadır (Akkır, 2019, s. 471). Zira dinsel inançların ve felsefelerin insan yaşamındaki yeri, insanların hislerinde ve duygularındaki payı oldukça önemlidir. İnsanların deneyimledikleri olumsuz olayların dinsel inançları ve felsefeleri üzerinde etkileri olup olmadığı, göç etmek zorunda kalan ve bu süreçte olumsuzluklar yaşayan insanların ateizme ve deizme yönelimlerinin ve bakışlarının ne olduğu önemli sorular olarak durmaktadır.

Göç meselesi ve ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar tüm dünyada önemli bir sorun iken bu sorun, Ortadoğu’da çok daha yakıcı bir şekilde hissedilmektedir. Savaşların, çatışmaların, ekonomik ve siyasi krizlerin aralıksız bir şekilde devam ettiği Ortadoğu’da insanlar sürekli olarak göç etmek zorunda kalmaktadırlar. Ortadoğu bölgesinin zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklarına sahip olması, tarih boyunca bu bölgeyi küresel ve bölgesel çatışmaların hedefi haline getirmiştir. Günümüzde de iç savaşlar, terör olayları, siyasi ve ekonomik sorunlar tüm hızıyla devam ederken bölgenin birçok ülkesinde insanlar yaşadıkları bölgelerden göç etmek zorunda kalmaktadırlar.

Irak’ın Ortadoğu’nun kalbi olarak nitelendirilebilecek bir coğrafi konuma sahip olması, zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklarına ev sahipliği yapmasının yanı sıra çeşitli inançların ve etnik kökenlerin yaşadığı bir bölge olması, ülkeyi Ortadoğu’daki çatışmaların ve sorunların da merkezi haline getirmiştir. Tarih boyunca küresel güçler için hep önemli bir ülke olan Irak, günümüzde de tam anlamıyla istikrara kavuşmuş değildir. Ülkede yaşanan mezhepsel, etnik ve siyasi çatışmalar da Iraklıların göç etmesindeki başlıca nedenlerden sayılmaktadır. Yaşadıkları yerlerden göç eden Iraklıların sığındıkları ülkelere birisi de Türkiye’dir. Irak’ta yaşanan bütün çatışma ve sorunlarda Türkiye, Irak’tan yoğun göç alan bir ülke konumunda olmuştur. Bu bağlamda Türkiye’ye göç eden Iraklı göçmenlerin ateizme ve deizme yönelik tutumlarının belirlenmesi ve göçün inanç eğilimine etkisinin araştırılarak sonuçlarının ortaya konulması önem arz etmektedir.

PROBLEM

Göç; sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel nedenlerle nüfusun birey, aile, grup veya topluluklar halinde yaşamını sürdürdüğü yeri değiştirmesi şeklinde tanımlanabilir. Bu durumun, bir ülkeden bir başka ülkeye doğru gerçekleşmesiyle uluslararası göç ortaya çıkmaktadır (Sağlam, 2006, s. 34). Netice itibarıyla göç, durağan bir olgudan ziyade, nedenleri ve sonuçları ile beraber algılanan ve dolayısıyla bu süreci anlatan bir kavramdır (Akkuş, 2013, s. 6; Başlar, 2018, s. 340). Dünyada son 10 yılda göç kavramıyla bağlantılı olarak göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramları sıklıkla kullanılmaktadır ve çoğu zaman birbirleriyle eş anlamlı olarak ifade edilmektedir.

Bu bağlamda sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel nedenlerle gönüllü ya da zorunlu bir biçimde kendi yaşadığı ülkesinden başka bir yere ya da ülkeye giden kişilere göçmen denilmektedir. Eğer göçmenler, kaçak yollardan ülkelere giriş yapmışlarsa kaçak göçmen olarak nitelendirilmektedirler. Göçmenlik kavramı, çoğunlukla sığınmacı, mülteci gibi kavramlarla eşdeğer tutulmaktadır. Bir göçmen, başka bir

ülkeye kaçak yollardan giriş yapmış ancak zulüm, korku, şiddet gibi durumlardan dolayı giriş yaptığı ülkeye sığınma talebinde bulunmuşsa, göçmen iltica etmiş göçmen statüsünde değerlendirilir (Kara ve Korkut, 2010, s. 154-155).

Mülteci, göçmen ve ilticacı göçmen statülerinden farklı olarak birçok durumdan dolayı ülkesi tarafından artık korunamayacak durumda olup başka bir ülkeye göç etmiş ve ancak belirli şartları yerine getirdiğinde mülteci sıfatını elde edebilecek göçmenler için kullanılan bir terimdir. Irk, din, mezhep, milliyet, siyasi düşünce ve sosyal aidiyet olmak üzere 5 özelliği yüzünden zulüm ve şiddete maruz kalmış kişiler, mülteci sıfatını kazanabilir (Bhugra ve Gupta, 2011, s. 12).

Göç ve göçmenlik Türkiye’nin bir gerçeğidir. Birçok ülkeyle sınıra sahip ve gelişmekte olan bir ülke olduğu için Türkiye pek çok göçmen açısından göç edilebilecek hedef ülkeler arasındadır. Diğer yandan Türkiye, Avrupa kıtası ile sınır komşusu olup geçiş yollarına sahiptir. Bu da Avrupa ülkelerine gidecek göçmenlerin uğrak noktası haline getirdiğinden Türkiye’yi transit ülke konumuna da sokmaktadır (Tepealtı, 2019, s. 129). Bunun sonucu olarak ise Türkiye yasal ya da kaçak olarak binlerce göçmenin girdiği bir ülke halini almıştır.

Ateizm, kelime anlamı olarak tanrıya inanmayan, tanrının ya da tanrıların var olmadığı düşüncesini ifade etmektedir (Akdemir, 2005, s. 350). Dolayısıyla ateizm, evreni yarattığı, evrenin yasalarını koyduğu, evrenin işleyişine bir şekilde müdahale ettiği düşünülen tabiatüstü bir varlık türüne veya bir yaratıcıya inanmamaktır (Cevizci, 2010, s. 163). Ateizmin temelinde, tanrının varlığını reddetme düşüncesi bulunmaktadır (Hyman, 2010, s. 21). Bu yönüyle ateizmi teizm ve tanrı düşüncesine bir tepki ve yadsıma olarak değerlendirmek mümkündür. Ateizmin, tanrıyı reddetme hususunun dışında ayrıca, insanın doğuştan tanrı inancıyla doğmadığını öne süren bazı düşünürler tarafından, bilinçte herhangi bir tanrı fikrinin olmaması olarak da tanımlanmaktadır (Topaloğlu, 2001, s. 16).

Ateizm kavramına ilişkin farklı tanımlama ve yaklaşımlar bulunsa da bunlarda ortak olan yönün, tanrı inancının yokluğu olduğunu söylemek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Ateizm kavramı tarihsel süreç içerisinde farklı şekillerde ve bağlamlarda tanımlanmasının yanında çoğu zaman deizm veya bilinmezlik manasına gelen agnostisizm kavramları ile eşanlamlı olarak da kullanılabilmiştir. Hâlbuki deizm kavramı ateizmden farklı bir kavramdır.

Bu bağlamda deizm kavramının ateizm kavramına göre daha karmaşık bir teorik muhtevasının olduğunu söylemek mümkündür. Deizm kavramı kelime kökeni olarak Latince’de ‘tanrı’ manasını karşılayan ‘deus’ kelimesinden türetilmiştir. Dolayısıyla deizm, kelime anlamı olarak Yunanca’da yine tanrı anlamındaki theostam türetilmiş olan ‘teizm’ ile aynı kökten gelmektedir. Dolayısıyla kelime kökeni olarak deizm ve teizm aynı anlama gelirken ateizm kavramı ise her ikisinin zıt anlamını karşılamaktadır (Aydın, 2014, s. 173).

Etimolojik köken itibarıyla hem deizm hem de teizm tanrı veya tanrıların varlığına inanmak anlamına gelseler de (Wood, 2005, s. 2251) tarihsel süreç içerisinde, deizm, özgün kuramsal bir mana kazanarak doğal din veya dinsiz tanrı mefhumlarıyla yakın anlamlı hale gelirken, teizm ise, daha dinsel bir bağlam kazanarak, her şeyin yaratıcısı olarak tanrı inancını ifade etmek için kullanılmıştır (Erdem, 1994, s. 109).

Deizmin tanımlanması konusunda da çeşitli farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Deizmi evreni ve evrendeki varlıkları yaratan ama dinlerin iddia ettiği gibi vahiy veya mucize gibi herhangi bir doğüstü yolla ona artık bir daha müdahale etmeyen bir tanrıya inanma şeklinde tanımlanmaktadır (Ayvaz, 2002, s. 22). Başka bir tanımda ise, deizm, mutlak yaratıcı olarak kabul edilen ancak evren ile devam eden bir ilişki ve bağı reddedilen bir tanrı anlayışına dayandırılmaktadır (Bolay, 2004, s. 209). Görüldüğü gibi, deizm tanımları konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır ancak bu yaklaşımlarda ortak olan hususun, bir tanrının varlığını kabul etmek ancak dinlerin kabul ettiği şekilde evreni tamamen kontrol eden ve yöneten bir tanrı inancının olmaması olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla deizm, tanrının varlığını kabul etmesiyle ateizmden, tanrının kural ve yasalarla dünyaya hükmetmediğini öne sürerek de teizm ve dinlerden ayrılmaktadır.

ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ

Bireylerin farklı sosyo-kültürel ortamdan gelmeleri onların dünya görüşü, değer, norm ve davranış kalıplarında farklılaşmalara yol açmaktadır (Güvenç, 1997). Bu bağlamda göçmenler ülkelerinin dışında buldukları süre zarfında yalnızca bireysel ve sosyal ilişkiler ile sınırlı kalmamakta, din, inanç, gelenek vb. konularda da önemli etkileşim ve değişimlerle karşı karşıya kalabilmektedirler (Güllü, 2016, s. 1113).

Bu çerçevede yapmış olduğumuz araştırmanın konusunu, Türkiye’de yaşayan Iraklı göçmenlerin deizm ve ateizme yönelik tutumları oluşturmaktadır. Tüm dünyada göç olgusu, göçmenlik durumu oldukça önemli bir mesele iken göçün insanların manevi ve psikolojik durumunu ne yönde etkilediği ve insanların yaşadıkları deneyimler sonucunda ateizme ve deizme yönelik bakış açılarında değişimler olup olmadığı, olduysa ne yönde olduğu hususları bilinmemektedir.

Araştırmanın amacı ise, Türkiye’de yaşayan Iraklı göçmenlerin ateizm ve deizme yönelik tutumlarının belirlenmesi, yaşadıkları göç deneyiminin inançlarını veya inançsızlıklarını ne yönde etkilediğinin ortaya konulması ve Türkiye’deki Iraklı göçmenlerin tutumlarında belirleyici olan faktörlerin açıklığa kavuşturulmasıdır. Ayrıca Türkiye’deki Iraklı göçmenlerin ateizm ve deizme yönelik tutumlarının din psikolojisi çerçevesinden incelenmesi amaçlanmaktadır.

Türkiye’deki Iraklı göçmenlerin, deizm ve ateizme yönelik yaklaşım ve tutumlarının ortaya konulması genel anlamda, tüm dünyada benzer süreçleri yaşamış insanların yönelimleri, yaklaşımları ve dini-psikolojik durumları hakkında bilgiler sunacağı için önemlidir. İnsanların yaşadıkları olayların ve karşılaştıkları sorunların düşünsel dünyalarında nasıl etkilerde bulunduğu her zaman için önemli bir husustur. Dolayısıyla Türkiye’deki Iraklı göçmenlerin deizm ve ateizme yönelik tutumlarının incelenmesi önemli ve özgün bir araştırma olma özelliği göstermektedir. Araştırma sonucunda, ortaya konulacak bulgular, günümüzde küresel çapta bir mesele haline gelen göçmenlerin inançsal yaklaşımlarını ve tutumlarını yansıtmaları dolayısıyla alanda daha sonra yapılacak benzer çalışmalar için kaynak olabilecek önem ve özelliktedir.

ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ, SINIRLILIKLARI VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın hipotezleri şu şekildedir: Türkiye’ye göç etmiş Iraklı göçmenlerin deizm ve ateizme yönelik tutumlarında belirgin bir değişiklik olmuştur. Iraklı göçmenler için yaşadıkları göç süreci deneyimi ve yeni geldikleri yaşam alanındaki sosyal, ekonomik ve kültürel birçok sebep, onların ateizme ve deizm dair tutumlarında belirleyici nedenlerdir. Türkiye’de yaşayan Iraklı göçmenlerin ateizme ve deizm yöneliminde ve göç sonrası inanç eğiliminde cinsiyete, medeni hale, eğitim düzeyine ve ekonomik duruma göre farklılık bulunmaktadır.

Araştırmanın asıl evrenini, Türkiye’de yaşayan Iraklı göçmenler oluşturmaktadır. Ancak Türkiye’de yaşayan Iraklı göçmen sayısı ve ülkeye dağılım durumları göz önüne alındığında bütünü tutumunu tespit etmek mümkün değildir. Bu nedenle çalışma Samsun il sınırları içinde yaşayan Iraklı göçmenlerle sınırlı tutulmuştur. Yaklaşık 70 bin Iraklı göçmenin yaşadığı tahmin edilen Samsun il merkezinde Iraklı göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları mahallerde rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen 407 kişi araştırmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak demografik özellikleri belirlemek için kişisel bilgi formu, göç öncesi ve sonrası inanç ve inançsızlık durumundaki değişimine dair inanç ve düşünceleri belirlemek için de inanç/inançsızlık anketi uygulanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde tarama modeline dayalı betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Sonuçlar anlamlılık düzeylerine göre yorumlanırken 0,05 anlamlılık düzeyi olarak kullanılmış olup; $p < 0,05$ olması durumunda değişkenlerin normal dağılım ile gelmediği, $p > 0,05$ olması durumunda ise değişkenlerin normal dağılım ile geldikleri belirtilmiştir. Gruplar arası farklılıklar olduğundan, değişkenlerin normal dağılım ile gelmemesinden dolayı ‘Mann Whitney U Testi’ kullanılmıştır. Nominal değişken gruplar arasındaki değerler incelenirken Ki-Kare analizi yapılmıştır.

Tanımlayıcı istatistikler; sayımla belirlenen değişkenler için sayı ve yüzdelik (%) ölçümle belirlenen değişkenler için ise ortalama±standart sapma şeklinde gösterilmiştir. İncelenen sürekli değişkenlerin normal dağılım parametrelerini karşılayıp karşılamadığı ‘Kolmogorov-Smirnov Testi’ ile değerlendirilmiş, normal dağılım gösterdiği tespit edilen değişkenlerinin gruplar arası karşılaştırması için ‘İki Ortalama Arasındaki Farkın Önemlilik Testi (T test)’ ve ‘ANOVA’ testleri kullanılmıştır. Kategorik değişkenlerin karşılaştırılmasında ‘Ki-Kare Testi’ kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırma bulguları kapsamında öncelikle örneklem grubunun demografik özelliklerine bakıldığında katılımcıların 253’ü erkek, 154’ü kadındır. Katılımcılar arasında erkeklerin oranı %62,2, kadınların oranı ise %37,8’dir (Tablo 1).

Tablo 1. Cinsiyet Durumu

		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	253	62,2
	Kadın	154	37,8
	Toplam	407	100,0

Tablo 2. Medeni Hal Durumu

		Frekans	Yüzde
Medeni Hal	Evli	265	65,1
	Bekâr	111	27,3
	Dul	21	5,2
	Boşanmış	10	2,5
	Toplam	407	100,0

Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında, 265’i evli, 111’i bekâr, 21’i dul ve 10’u boşanmıştır. Medeni hali evli olanların oranı %65,1, bekâr olanların oranı %27,3, dul olanların oranı %5,2 ve boşanmış olanların oranı %2,5’dir (Tablo 2).

Tablo 3. Öğrenim Durumu ve Verileri

		Frekans	Yüzde
Eğitim	İlköğretim	41	10,1
	Ortaöğretim	175	43,0
	Üniversite	143	35,1
	Lisansüstü	48	11,8
	Toplam	407	100,0

Katılımcıların öğrenim durumu ve meslek verileri incelendiğinde, 41’inin (%10,1) ilköğretim, 175’inin (%43,0) ortaöğretim, 143’ünün (%35,1) üniversite ve 48’inin (%11,8) lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir (Tablo3).

Tablo 4. Meslek Durumu

Meslek	İşçi	52	12,8
	Memur	91	22,4
	Zanaatkâr	264	64,9
	Toplam	407	100,0

Anket katılımcıların meslekleri incelendiğinde, katılımcıların 52’si işçi, 91’i memur, 264’ü zanaatkârdır. Katılımcılar arasında mesleği işçi olanların oranı %12,8, memur olanların oranı %22,4, zanaatkâr olanların oranı ise %64,9’dur (Tablo 4).

Tablo 5. Göçten önce çalışma durumu

Soru	Yanıt	Frekans	Yüzde
Göçten önce çalışıyor muydunuz?	Evet	316	77,6
	Hayır	91	22,4
	Toplam	407	100,0

Katılımcıların iş, çalışma ve ekonomik durumlarına dair veriler incelendiğinde, ‘göçten önce çalışıyor muydunuz?’ sorusuna 316 kişi evet, 91 kişi ise hayır yanıtını vermiştir. Bu durumda katılımcıların %77,6 oranındaki bir kesiminin göçten önce çalıştığı, %22,4 oranındaki bir kesiminin ise çalışmadığı görülmektedir (Tablo5).

Tablo 6. Şu anda Türkiye’de çalışma durumu

Soru	Yanıt	Frekans	Yüzde
Şu anda Türkiye’de çalışıyor musunuz?	Evet	143	35,1
	Hayır	264	64,9
	Toplam	407	100,0

‘Şu anda Türkiye’de çalışıyor musunuz?’ sorusuna da katılımcıların 143’ü evet, 264’ü ise hayır yanıtı vermiştir. Bu durumda katılımcıların %35,1 oranındaki bir kesiminin Türkiye’de çalıştığı, %64,9 oranındaki bir kesiminin ise Türkiye’de çalışmadığı görülmektedir.

Tablo 7. Ekonomik Durumu

Soru	Yanıt	Frekans	Yüzde
Ekonomik durum	Fakir	20	4,9
	Ortanın altında	93	22,9
	Orta	294	72,2
	Toplam	407	100,0

Ankete katılanların ekonomik durumlarına bakıldığında, katılımcıların 20’si fakir, 93’ü ortanın altında, 294’ü ise orta durumdadır. Anket katılımcıların %4,9’u ekonomik durum olarak fakir, %22,9’u ortanın altında, %72,2’si ise orta durumdadır (Tablo 7).

Tablo 8. Ateist Kimliğine Yönelik Yaklaşımların Durumu

		Sayı	Yüzde
Kendimi ateist olarak tanımlarım ve bu kimliğimi diğer kimliklerimden daha önde görürüm.	Kesinlikle Katılmıyorum	336	82.56
	Katılmıyorum	61	14.99
	Kararsızım	0	0
	Katılıyorum	0	0
	Kesinlikle Katılıyorum	10	2.45
	Toplam	407	100.0

Ankete katılanların ateist kimliğine yönelik yaklaşımlarına bakıldığında, “Kendimi ateist olarak tanımlarım ve bu kimliğimi diğer kimliklerimden daha önde görürüm” önermesine katılımcıların %82,56’sı “kesinlikle katılmıyorum” derken, %14,99’u “katılmıyorum” ve %2,45’i “kesinlikle katılıyorum” yanıtını vermiştir. Verilen yanıtlar incelendiğinde %97,55’lik büyük çoğunluğun kendisini ateist olarak tanımlamadığı görülmektedir. Diğer yandan, %2,45’lik bir kesim ise kendini ateist olarak tanımlamakta ve bu kimliğini diğer kimliklerden daha önde görmektedir (Tablo 8).

Tablo 9. Deist Kimliğine Yönelik Yaklaşımların Durumu

		Sayı	Yüzde
Kendimi deist olarak tanımlarım ve bu kimliğimi diğer kimliklerimden daha önde görürüm.	Kesinlikle Katılmıyorum	173	42.51
	Katılmıyorum	92	22.60
	Kararsızım	61	14.99
	Katılıyorum	30	7.37
	Kesinlikle Katılıyorum	51	12.53
	Toplam	407	100.0

Ankete katılanların deist kimliğine yönelik yaklaşımlarına bakıldığında “Kendimi deist olarak tanımlarım ve bu kimliğimi diğer kimliklerimden önde görürüm” önermesine katılımcıların %42,51’i “kesinlikle katılmıyorum” derken, %22,60’ı “katılmıyorum”, %7,37’si “katılıyorum” ve %12,53’ü “kesinlikle katılıyorum” yanıtını vermiştir. Verilen yanıtlar analiz edildiğinde %65’lik çoğunluğun kendisini deist olarak tanımlamadığı, diğer yandan katılımcıların yaklaşık %20’sinin kendisini deist olarak tanımladığı ve bu kimliğini diğer kimliklerinden daha önde gördüğü anlaşılmaktadır (Tablo 9).

Araştırma bulguları kapsamında anket katılımcılarının sorulara verdiği cevaplar veri analiz yöntemleri ile test edildiğinde inanç/inançsızlık yönelim ölçeğine göre inanç/ inançsızlık eğiliminin doğru orantılı olduğu saptanmıştır. Puana göre inanç oranı artmış veya düşmüştür. Bulgular çerçevesinde anket katılımcılarının büyük bir çoğunluğu inançlıdır. Anket katılımcılarının göç sonrası kapsayan sorulara verdiği cevaplar çerçevesinde minimum puanın 9, maksimum puanın ise 45 olduğu tespit edilmiştir; yani göç sonrası anket katılımcılarının inanç eğilimlerinde düşme olduğu görülmüştür (Tablo 10).

Tablo 10. İnanç/ İnançsızlık Yönelim Tutum Puanları

	Oranlar
Standart Sapma Oranı	7,21993
Minimum Puan	73, 00
Maksimum Puan	104, 00
	Göç Sonrası Oranlar

Standart Sapma Oranı	4,48863
Minimum Puan	13,00
Maksimum Puan	29,00

Tüm elde edilen bulgulardan hareketle parametrik olmayan testler çerçevesinde yapılan analizlerde, göç sonrası inanç eğilimi frekans analizleri incelendiğinde 9. soru olan “Göç sonrasında dini inanışlarımda ve dini inanışlarımda şekillendirdiği sosyal çevremdeki insanlarda hiçbir değişiklik olmadı.” maddesine verilen cevap, araştırmanın en önemli bulguları arasındadır. 3,79 puan ile en fazla olumlu cevap verilen soru olmuştur. 7. Soru olan “Göç sırasında ve sonrasında yaşadığım olumsuz şeyler beni Allah’tan uzaklaştırdı.” maddesine verilen cevaplar neticesinde ise 1,36 puan ortalaması ile en olumsuz cevap verilen soru olarak 9. sorunun bir nevi karşılığı olmuştur ve anket katılımcılarının inanç eğilimlerini göçün çok fazla etkilemediği görülmüştür. Ancak az da olsa inanç eğilimlerinde göçten sonra düşüş yaşanmıştır (Tablo 11).

Tablo 11. 7. ve 9. Soruların Frekans Analizleri

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ort
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
s. 7	291	71	96	24	10	2	10	2	0	0	1,36
s. 9	21	5	50	12	60	15	137	34	139	34	3,79

Yapılan hipotez testleri çerçevesinde hem inanç/inançsızlık yöneliminde ve göç sonrası inanç eğiliminde cinsiyete ve medeni hale göre olan testlerde, p değerleri 0,05’ten büyük bulunmuştur ve aralarında anlamlı bir fark bulunamamıştır (Tablo 12 ve 13).

Tablo 12. Cinsiyete Göre İnanç/İnançsızlık Yönelimi ve Göç Sonrası İnanç Eğilimi

	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	p değeri
İnanç/İnançsızlık Yönelimi	Erkek	253	209,89	0,194
	Kadın	154	194,32	
	Toplam	407		
Göç Sonrası İnanç Eğilimi	Erkek	253	211,51	0,097
	Kadın	154	191,66	
	Toplam	407		

Tablo 13. Medeni Hale Göre İnanç/İnançsızlık Yönelimi ve Göç Sonrası İnanç Eğilimi

	Medeni Hal	N	Mean	Sıra Ortalaması	p değeri
İnanç/İnançsızlık Yönelimi	Evli	265	91,30	199,54	0,000
	Bekâr	111	92,7027	223,35	
	Dul	21	83,9524	63,50	
	Boşanmış	10	99,0000	352,50	
	Toplam	397			
Göç Sonrası İnanç Eğilimi	Evli	265	20,7321	196,85	0,865
	Bekâr	111	21,2883	203,70	
	Dul	21	21,1905	201,33	
	Boşanmış	10	21,0000	188,50	
	Toplam	397			

Eğitim düzeyine göre inanç/inançsızlık yönelimi ve göç sonrası inanç eğilimi incelendiğinde 0, 05’ten küçük bulunan p değeri ile anlamlı farklar bulunmuştur. Bulgulara Iraklı göçmenlerin eğitim düzeyi arttıkça inanç eğilimlerinde azalış meydana gelmiştir (Tablo 14 ve 15).

Tablo 14. Eğitim Düzeyine Göre İnanç/İnançsızlık Yönelimi ve Göç Sonrası İnanç Eğilimi

	Eğitim düzeyi	N	Mean	Sıra Ortalaması	p değeri
İnanç/İnançsızlık Yönelimi	İlköğretim	41	96,6829	297,63	0,000
	Ortaöğretim	175	91,6000	198,63	
	Üniversite	143	89,9580	185,49	
	Yüksek lisans	48	91,2708	198,75	
	Toplam	407			

Tablo 15. Eğitim Düzeyine Göre İnanç/İnançsızlık Yönelimi Göç Sonrası İnanç Eğilimi

	Eğitim düzeyi	N	Mean	Sıra Ortalaması	p değeri
Göç Sonrası İnanç Eğilimi	İlköğretim	41	26,1707	342,63	0,000
	Ortaöğretim	175	20,9860	167,19	
	Üniversite	143	19,4914	205,66	
	Yüksek lisans	48	21,3958	214,85	
	Toplam	407			

Yapılan testler neticesinde ekonomik duruma göre inanç/inançsızlık yönelimi ve göç sonrası inanç eğiliminde, p değerleri 0, 05’ten küçük bulunarak anlamlı farklar bulunmuştur. Ekonomik düzeylerine

göre fakir olan kişilerin inanç eğilimleri yüksektir, ancak ekonomik düzey arttıkça inanç eğilimlerinde azalmalar artmaktadır (Tablo 16).

Tablo 16. *Ekonomik Duruma Göre İnanç/İnançsızlık Yönelimi ve Göç Sonrası İnanç Eğilimi*

	Ekonomik Durum	N	Mean	Sıra Ortalaması	p değerleri
İnanç/İnançsızlık Yönelimi	Fakir	20	96,5000	272,00	0,01
	Ortanın altında	93	89,6344	173,40	
	Orta	294	91,7449	209,05	
	Toplam	407			
Göç Sonrası İnanç Eğilimi	Fakir	20	19,0000	165,00	0,029
	Ortanın altında	93	21,8710	229,12	
	Orta	294	20,7415	198,71	
	Toplam	407			

TARTIŞMA

Güncel ve tartışmalı bir teori olan sekülerleşme, göç olgusu ile beraber yeni anlamlar kazanmaya başlamıştır. Göç ile sekülerleşme arasındaki ilişkiyi analiz ederek genel bir sonuca ulaşmak oldukça zor görünmektedir. Zira göç sonrasında dindarlaşma ya da sekülerleşme göç eden toplum ve göç edilen yere göre farklı sonuçları beraberinde getirmektedir. Başka bir deyişle göç, bazı durumlarda dinin etkisini güçlendirirken bazı durumlarda da seküler tasavvurun etki alanını genişletmektedir. (Akkır, 2019, s. 479, 488).

Nitekim Türkiye’den Avrupa’ya Erasmus programı kapsamında giden öğrencilerin dini kimlik ve yaşantılarının bazı boyutlarını karşılaştırmalı olarak analiz etmeyi amaçlayan bir araştırmada; öğrencilerin seküler ve çoklu inançların bulunduğu bir toplumda yaşamının neticesinde kimlik, din ve ahlak ile ilgili bazı konularda sorgulama, değişim ve çatışma yaşadıkları sonucuna varıldığı görülmüştür (Güllü, 2016, s. 1113). Buna göre göç olgusunun sekülerleşme ile ilişkisinin olduğu ve insanların kültürel, ekonomik veya dinsel kimliklerini etkilediği açıktır.

Bu bağlamda Akkır (2019) tarafından yapılan ve İstanbul’da ikamet eden Suriyeli mülteciler üzerinden sekülerleşme ile göç olgusu arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada; mültecilerin göç sonrası seküler bir tavra sahip oldukları saptanmıştır. Bunun arka planında ise yeni toplumsal gerçekliğe uyum ya da toplumsal kodları farklı olan Türkiye toplumuna uyum gösterme isteği, Türkiye’nin ve kent kültürünün sağlamış olduğu özgür ortam dolayısıyla mahalle baskısından uzaklaşma, dini doğru öğrenme ve yaşamış oldukları trajik hadiselerden dolayı tanrıyla hesaplaşmanın doğurduğu bilinç değişiminin olduğu görülmüştür.

Türkiye’de yaşayan Iraklı göçmenlerin deizm ve ateizme yönelik tutumlarının belirlenmesi ve göçün inanç eğilimine etkisinin araştırıldığı çalışmamızda ise katılımcıların büyük çoğunluğunun Allah inancına sahip olduğu (%97.55) ve kendisini ateist olarak tanımlayan kişilerin çok az olduğu (%2.45) saptanmıştır. Diğer yandan katılımcıların %65’lik çoğunluğun kendisini deist olarak tanımlamadığı, %20’sinin ise kendisini deist olarak tanımladığı ve bu kimliğini diğer kimliklerinden daha önde gördüğü saptanmıştır. Bu anlamda Iraklı göçmenlerin hem göç öncesi hem de göç sonrası ateizme karşı tepkili oldukları ancak göç sonrasında Allah’a inanç konusunda az da olsa değişiklik olduğu görülmüş buna karşın deizme geçiş sürecinin etkilerinin bariz biçimde kendini belli ettiği tespit edilmiştir. Buna göre çalışmanın başında belirtilen “*Türkiye’ye göç etmiş Iraklı göçmenlerin deizm ve ateizme yönelik yaklaşımlarında belirgin bir değişiklik olmuştur.*” hipotezi ateizm konusunda sınırlı

ölçüde kalmakla birlikte deizm konusunda belirgin şekilde geçerlilik kazanmıştır. Bu sonuç göçün dindarlık üzerinde olumsuz etkisinin olduğunu ortaya koymakta ve Akkır’ın (2019) sekülerleşme ile göç olgusu arasında yapmış olduğu çalışmasıyla da uyumluluk göstermektedir.

Yukarıda da değinildiği üzere çalışmamızda göç olgusunun inanç üzerinde olumsuz bir etkisinin varlığı saptanmakla birlikte bu etkinin bazı değişkenler bakımından söz konusu olduğu görülmektedir. Bu bağlamda göçün katılımcıların inanç eğilimlerine olan etkisi özellikle eğitim ve ekonomik seviyeyi ölçen sorular üzerinde yapılan değerlendirmeler sonucunda kendisini göstermiştir.

Ataizm ya da deizme eğilimin en önemli sebeplerinden birisi dünyevileşmedir. Belli bir ekonomik seviye ve refaha kavuşan kesimler, dinin getirdiği kural ve kaideleri zaman içinde sıkıcı bulmakta, özgür iradeleri karşısında bir engel olarak görmektedirler (Gündoğar ve Yürgüç, 2019, s. 651). Voltan Acar vd. (1996) tarafından yapılan bir araştırmada üst sosya-ekonomik düzeyde yer alan bireylerin % 53’ü din ile az ilgili olduklarını bildirirken % 20’si din ile hiç ilgili olmadıklarını ifade etmişlerdir. Genel bir eğilim olarak sosya-ekonomik düzey yükseldikçe "din ile az ilgili" olduğunu belirtenlerin oranında da bir yükselme ortaya çıkmaktadır. Bizim çalışmamızda da benzer bir durumun varlığı dikkat çekmekte olup ekonomik durumu orta seviyenin üzerinde olan katılımcıların inanç eğilimlerinde düşüş olduğu saptanmıştır. Buna göre Iraklı göçmenlerin göç süreci deneyimi sırasında ekonomik sebeplerin en çok belirleyici sebep olduğu ve bu çerçevede özellikle deizme ilişkin yaklaşımlarda bu durumun daha belirgin olduğu görülmüştür.

Diğer yandan eğitim düzeyi yükseldikçe, insanlar birçok olguyu neden-sonuç ilişkisine bakarak irdelemeyi ve sorgulamayı öğrendikleri, dolayısıyla inançları da sorgulayabildikleri görülmektedir. Voltan Acar vd. (1996) tarafından yapılan araştırmada okuryazar veya ilkökul mezunları arasında çok dindar veya dindarların % 81 oranında olduğu görülmektedir. Buna karşın öğrenim düzeyi yükseldikçe çok dindar ve dindarların oranında bir azalma gözlenmiştir. Özellikle üniversite veya yüksekokul mezunları arasında din ile hiç ilgisi olmayanların oranı diğer düşük eğitim seviyesine sahip katılımcılara nazaran daha yüksektir. Sonuçta din ile hiç ilgisi olmayanların en çok öğrenim düzeyi yüksek gruplar arasında yer aldıkları görülmüştür. Bizim çalışmamızda da benzer bir sonuca varıldığı söylenebilir. Buna göre eğitim düzeyi arttıkça dini yönelimin ve Allah inancının azaldığı, bu bağlamda katılımcıların eğitim düzeylerinin dini yönelimlerine büyük oranda etki ettiği saptanmış olup göç sonrasında da bu etkinin arttığı tespit edilmiştir. Diğer yandan cinsiyet ve medeni duruma göre inanç eğiliminde anlamlı bir fark görülmemiştir.

SONUÇ

Göç olgusu, insanlık tarihinin başından beri süregelen evrensel bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç olgusundan hareketle göçmen, mülteci gibi kavramlarla da yaşamlarımızda sıkça karşılaşmaktayız. Göç olgusunun insan yaşamı üzerinde birçok etkisi bulunmaktadır ve bu etkiler en çok insan sağlığı ve psikolojisi üzerinde kendisini göstermektedir. Göçün bireyin dini inancı üzerinde de etkisinin olacağı kuşkusuzdur.

Samsun ili özelinde Türkiye’de yaşayan Iraklı göçmenlerin deizm ve ateizme yönelik tutumlarının belirlenmesi ve göçün inançlarını ve inançsızlıklarını ne yönde etkilediğinin araştırıldığı çalışmamızda göçün Iraklı göçmenler üzerinde inanç noktasında olumsuz etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır. Bu olumsuz etkinin özellikler eğitim ve ekonomik seviye arttıkça anlamlı bir hal aldığı görülmüş, buna karşın cinsiyet ve medeni duruma göre inanç eğiliminde anlamlı bir fark görülmemiştir.

Bilgilendirme / Acknowledgement:

Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

- 1- Araştırmacıların katkı oranı eşittir.
- 2- Bu makale, “Türkiye’deki Iraklı Göçmenlerin, Deizm’e ve Ateizm’e Yaklaşımları” adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.
- 3- Makalenin yazarları arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.
- 4- Makale verileri 2018 yılında toplanmış ve yorumlanmıştır.
- 5- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

KAYNAKÇA

- Akdemir, F. (2005). Ateizmin tarihi üzerine kısa bir deneme. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(18-19), 347-363.
- Akkır, R. (2019). Sekülerleşme ve göç ilişkisi: Suriyeli mülteciler örneği. *Bilimname*, XXXVIII(2), 469-499.
- Akkuş, A. S. (2013). *Türkiye’de göçmen kaçakçılığı ve hukuksal boyutu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Aydemir, S. ve Şahin, M. C. (2017). Tek tanrılı dinlerde göç olgusuna sosyolojik bir yaklaşım: Göç teorileri açısından bir analiz. *Journal of Islamic Research*, 28(3), 359-371.
- Aydın, S. M. (2014). *Din felsefesi*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Ayvaz, M. (2002). *Deizm-bilim ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Başlar, Y. (2018). The crime of migrant smuggling in Turkish legal system in the light of recent developments. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(2), 337-366.
- Bhugra, D. ve Gupta, S. (2011). *Migration and mental health*. New York: Cambridge University Press.
- Bolay, H. S. (2004). *Felsefi doktrinler ve terimler sözlüğü*. (9. bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Cevizci, A. (2010). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Erdem, H. (1994). Deizm. *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Güllü, İ. (2016). Yeni bir göç türü olarak öğrenci göçü, kimlik ve dindarlık ilişkisi üzerine sosyolojik bir analiz. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), 1106-1119.
- Gündoğar, H. ve Yürgüç, M. S. (2019). Deizm bağlamında ortaöğretim okullarında inanç algısı - Adıyaman örneği-. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(11), 643-670.
- Güven, B. (1997). *Kültürün ABC’si*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hyman, G. (2010). *Ateizmin kısa tarihi*. (D. Şendil, Çev.). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Kara, P. ve Korkut, R. (2010). Türkiye’de göç, iltica ve mülteciler. *Türk İdare Dergisi*, (467), 153-162.
- Tepealtı, F. (2019). Avrupa Birliği’ne yönelik Türkiye geçişli (transit) göç hareketleri ve Türkiye’nin düzensiz göçle mücadelesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, (41), 125-140.
- Topaloğlu, A. (2001). *Tanrıtanımazlığın felsefi boyutları: teizm ya da ateizm*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de göç olgusu ve kentleşme. *Türkiye Araştırmaları*, (5), 34-44.
- Voltan Acar, N., Yıldırım, İ. ve Ergene, T. (1996). Bireylerin dindarlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (12), 45-56.
- Wood, A. W. (2005). Deism. (Lindsay Jones ed.). *Encyclopedia of religion* içinde. New York: Thomson.